

A tohle není zřejmé, že pokud jde o spravedlivé a krásné, mnozí si zvolí spravedlivé a krásné jen zdánlivé, a třeba by to nebylo nic skutečného, přece to dělají, mají v držení a působí tím na zdání, ale jde-li o dobro, nikomu již nestačí míti dobro zdánlivé, nýbrž hledají skutečného a zdáním zde každý pohrdá?

Ba věru.

Nuže tedy, v tom, za čím spěje každá duše a proč všechno koná – tuší sice, že to jest něco velikého, ale nezná jistoty a nemůže dostatečně postihnouti podstaty toho, ani spokojiti se trvalou vírou jako při ostatních věcech, a proto ztrácí prospěch i z toho ostatního, byl-li jaký –, v takové tedy a tak veliké věci měli by snad také tak býti zatemnělí i ti nejlepší lidé v obci, kterým dáme všechno do rukou?

Nikoli.

Domnívám se aspoň, že věci spravedlivé a krásné neměly by valného strážce v tom, kdo by neznal, v čem vůbec záleží to, že jsou dobré; tuším pak, že jich nikdo dříve náležitě nepozná.

Jistě dobře tušíš.

Tedy budeme míti ústavu obce dokonale zařízenou, bude-li na ni dozíratí takovýto strážce, znalý této věci?

18. Nutně, odpověděl Adeimantos. Avšak co ty, Sókrate, nazýváš dobrem? Vědění, či rozkoš, či něco jiného než toto?

Tu ho máme! Však bylo to již dávno na tobě dobře viděti, že ti nepostačí mínění ostatních o těch věcech.

Vždyť se mi nezdá, Sókrate, ani spravedlivé uměti pověděti mínění ostatních lidí, a svého vlastního ne, když se někdo takový čas zabývá těmito otázkami.

Jakže, to se ti zdá spravedlivé, aby někdo mluvil o tom, co nezná, jako by to znal?

To nikoli, jako by to znal, nýbrž jen jako mínění, aby tedy byl ochoten říci, co míní.

Jakže, to jsi dosud nevyrozumoval, že všechna mínění bez vědění jsou špatná? Nejlepší z nich jsou slepá – či zdá se ti, že lidé nalézající pouhým míněním bez rozumové činnosti něco pravdivého liší se něčím od slepců po cestě správně kráčejících?

Ničím se neliší.

d Chceš tedy se dívat na věci špatné, slepé a křivé, ač můžeš od jiných slyšeti jasné a krásné?

Probůh, Sókrate, pravil Glaukón, jen neustávej, jako bys byl již u konce. Zajisté nám postačí, jen když vyložíš i o dobrou tak, jako jsi vyložil o spravedlnosti a uměřenosti a ostatním.

e Ano, i mně, příteli, to docela postačí; ale jen abych nebyl k tomu neschopen a za všechnu ochotu si svou neobratností neutřzil posměchu. Než, moji milí, otázku o podstatě dobra nechme prozatím býti – zdá se mi to totiž příliš těžkou úlohou, abychom s tímto rozběhem dospěli nyní jen k tomu, co o tom míním –, avšak o tom, co se jeví být dítětem dobra, jemu velmi podobným, chci mluvit, je-li i vám milo, pakli však ne, nechám toho.

Nuže mluv; dlužné vypravování o otci nám zajisté splatíš až podruhé.

507 Chtěl bych, řekl jsem, abych mohl celý ten dluh zaplatiti a vy abyste jej přijali, a ne jako nyní jen úroky. Nuže tedy, přijměte za úrok toto dítě dobra samého. Ale dejte si pozor, abych vás snad proti své vůli neošidil a nepodal vám přitom něco nepravého.

Dáme si pozor, seč budeme; nuže, jen mluv.

Ano, ale napřed vám připomenu, co jsme nahoře pověděli i co bylo již jinde často pověděno, a dohodneme se o tom.

b Co jest to?

Říkáme, odpověděl jsem, že jest mnoho věcí krásných a mnoho dobrých a tak dále, a v řeči je rozeznáváme.

Ano, říkáme.

A ovšem také krásno i dobro samo a tak při všech jevech, při kterých jsme tehdy uznávali množství, mluvíme zase o podstatě jednoho každého, uznávající při každém jednu ideu jako znak pro každou věc.

Tak jest.

c A o prvních říkáme, že to vidíme, ale rozumem nevnímáme, o ideách pak zase, že je rozumem vnímáme, ale nevidíme.

Docela tak.

Kteroupak částí své bytosti vidíme viděné předměty?

Zrakem.

Zajisté pak i sluchem vnímáme věci slyšené a ostatními smysly všechny předměty čítí?

Ovšem.

Zdalipak jsi přemýšlel o tom, kterou nejcennější přednost dal tvůrce našich smyslů schopnosti viděti i býti viděn?

Mnoho ne.

Nuže uvažuj takto. Potřebuje snad sluch a zvuk ještě třetí věci,¹³⁰ onen, aby slyšel, tento, aby byl slyšen, takže když ta třetí věc nepřistoupí, sluch nebude slyšeti a zvuk nebude slyšen?

Nepotřebuje.

Myslím, že ani mnohé jiné schopnosti, abych neřekl, že žádná, nepotřebují ničeho takového. Či ty můžeš některou uvést?

Nikoli.

Nepozoruješ však, že schopnost zraku i viditelnost věci viděné toho potřebuje?

Jak to?

I když jest v očích zrak a jeho majetník se pokouší ho užívat, před očima pak jest barva, nepřistoupí-li k tomu třetí věc, právě k tomuto úkolu přírodou zvlášť určená, víš, že zrak neuvidí nic a barvy že budou neviděny.

Co to myslíš?

To, co ty nazýváš světlem.

Máš pravdu.

Není to tedy nepatrná věc, která dodává svazu spojujícímu smysl zrakový a schopnost býti viděn větší vzácnosti nad ostatní svazky, ač není-li světlo něco bezcenného.

To jistě nelze říci, že by to bylo něco bezcenného.

19. Nuže, kterému z bohů na nebi můžeš přičísti tuto moc, že nám jeho světlo dává, aby zrak co nejkrásněji viděl a viděné předměty byly viděny?

Tomu, kterému i ty i ostatní lidé; jest zajisté patrné, že se tážeš na slunce.

Zdalipak se tedy má zrak k tomuto bohu tímto způsobem?

Jak?

Zrak není sluncem, ani sám, ani to, v čem vzniká a čemu říkáme oko.

To věru ne.

Avšak jest, myslím, ze smyslových ústrojí ústrojím slunci nejbližším.

Mnohem nejbližším.

Jistě tedy i výkonnost, kterou má a kterou přiděluje slunce, dostává od tohoto jako jeho výron?

Ovšemže.

Není-li tedy pravda, že ani slunce není sice zrakem, ale jsouc jeho příčinou, jest od něho samého viděno?

Tak.

c To tedy věz, že myslím tím dítětem dobra, jež dobro zplodilo jako svou obdobu, aby totiž, čím jest samo ve světě pomyslném vzhledem k rozumu a předmětům rozumového vnímání, tím aby bylo toto ve světě viditelném vzhledem ke zraku a předmětům viděným.

Jak to? otázal se; ještě lépe mi to vylož.

S očima, jak víš, jest tomu tak, že kdykoli je někdo obrací na ony předměty, na jejichž barvách se prostírá nikoli denní světlo, nýbrž noční přísvit, nevidí dobře a jsou skoro jako slepé, jako by v nich nebylo čistého zraku.

Zajisté.

d Kdykoli je však obrátí na předměty, na které svítí slunce, tu myslím vidí jasně a jest zjevno, že v týchž očích je zrak.

Ovšem.

Takovým způsobem tedy pozoruj i jevy duševní, a to tak: kdykoli se duše upře na to, nač svítí pravda a jsoucno, pochopí to a pozná a jest patrné, že má rozum; kdykoli však na to, co jest smíšeno s tmou, na jev vznikající a hynoucí, tehdy jen nejasně míní a špatně vidí, sem a tam svá mínění převracejíc, a tu zase se zdá, jako by neměla rozumu.

Ano, podobá se.

e To tedy, co poznávaným věcem poskytuje pravdu a poznávajícímu jeho výkonnou schopnost, věz, že jest idea dobra; ona jest příčinou rozumového vědění a pravdy, neboť ta jest poznávaným předmětem, a tak, ačkoli obojí jest krásné, i poznání i pravda, správně učiníš, budeš-li onu ideu pokládati za něco jiného a ještě

krásnějšího nad toto obojí; co pak se týče rozumového vědění a pravdy, jako tam jest správné světlo a zrak pokládati za věci slunci blízké, ale pokládati je za slunce by nebylo správné, tak také i zde pokládati toto obojí za věci blízké dobru jest správné, ale není správné pokládati jedno nebo druhé z nich za dobro samo, nýbrž význam dobra jest ještě více ceniti. 509

Nevýslovná to krása podle tvé řeči, když poskytuje vědění a pravdy, ale sama nad tyto věci krásou vyniká; vždyť přece jistě tím nemyslíš rozkoš.

Zadrž hříšná slova, odpověděl jsem; ale raději ještě pozoruj jeho obraz tímto způsobem.

Jak?

O slunci, myslím, řekneš, že viditelným věcem dává netoliko možnost, aby byly viděny, nýbrž i vznik a vzrůst a výživu, ač samo není vznikem? b

Jak jinak?

Rci tedy, že i předměty poznání mají od dobra nejen to, že jsou poznávány, nýbrž že se jim od něho dostává i bytí a jsoucnosti, ačkoli dobro není jsoucnost, nýbrž vyniká ještě nad jsoucnost důstojností a mocí.

20. Tu zvolal Glaukón s velmi komickým výrazem: Apollóne, jaká to nadlidská výše! c

Ano, sám jsi tím vinen, protože jsi mě nutil, abych řekl o tom své mínění.

A nesmíš ustati, nýbrž, když už nic jiného, vylož aspoň to podobenství se sluncem, jestliže ti něco zbývá.

Ba jistě zbývá, a mnoho.

Nesmíš tedy ani dost málo z toho vynechati.

Myslím, děl jsem, že naopak mnoho vynechám; přece však, pokud jest v přítomné chvíli možno, úmyslně nevynechám nic.

Nevynechávej.

Pomysli si tedy, že idea dobra a slunce jsou, jak jsme pravili, dvě mocnosti a že kralují jedna nad rozumovým rodem a krajem, druhá pak nad viditelným – neřeknu „světem“, aby se ti nezdálo, že dělám umělé hříčky se slovem „světlo“. ¹³¹ Nuže tedy, máš na mysli těchto dvě podob, viditelné a pomyslné? d